

Et In Arcadia Ego

Sevgili Öğrencim Can Teneler'in Aziz Hatırasına

Binnur GÜRLER

Doç.,

Dokuz Eylül Üniversitesi

Fen Edebiyat Fakültesi

Arkeoloji Bölümü, Öğretim Üyesi

***"Pan da yarışsa benimle, Arkadia'nın yargıçlığında,
Diyecek Pan da, Arkadia yargıçken, yenik düştüğünü."***

Vergilius, Çoban Türküleri, Dördüncü Çoban Türküsü

Bir Gerçek Olarak Arkadia

Arkadia Peloponnesos'un merkezidir, dağlık kalbidir ve zaptetmek güçtür. Bu ücra bölge İ.Ö. 4.yüzyıla değin diyalektlerin en eski oluşu, dini mezheplerinin garipliği ve en ilkel olma ünü ile tanınıyordu.¹ Eski ve barbar alışkanlıklar Yunanistan'ın her yerinde öldüğü halde burada çok uzun süre yaşar. Yaşamla ilgili bu fark yansıdığı Attika ve Arkadia söylenceleri arasında da görülür.² Arkadia müziğin ideal toprakları haline Arkadia kökenli olan tarihçi Polybius'un bir pasajı nedeniyle gelir³. Şehirli aydınlara köylülerin taze, romantik bir görünümünün sunulduğu Theokritos'un kır şiirlerinde bile yaşam şartları ağırdır, sadece duygusal öznellikler çekicidir. Vergilius'un şiirlerinin, Pausanias'ın metinlerinin ya da bir Roma duvar resminin izlettirdiği manzara kendi yüzyılları ile ilgili baş edilmesi güç bir ortamın yumuşatılmış, hayallerle örtülmüş bir yansımadır. Arkadia o zamanın insanı için ekmeğini çıkardığı zor bir topraktı ve tanrılarının çoğu da belalıydı.

¹ H.D.F.Kitto, The Greeks, London 1952,69,208.

² Kitto, 14.

³ Gilbert Highet, The Classical Tradition, Greek and Roman Influences on Western Literature, New York, 1953, 63-64.

Bir Düş Olarak Arcadia

Arkadia'yı Vergilius keşfeder ve onu kır hayatının idealize edilmiş toprağı yapar. Burada gençlik sonsuzdur, aşk her şeyden tatlıdır. Vergilius burayı seçmiştir çünkü burası uzak, bilinmez ve el değmemiştir. Çünkü Pan ve Nymphalar Arkadialıdır. Her çobanın dudaklarında müzik vardır, kırlarda ruhlar kutsanır hatta mutsuz aşıklar bile bunun sempatisini duyumsarlar.⁴ Yunan ve Roma pastoral ve romansı, beraber ve ayrı ayrı Rönesans boyunca önemlidir. Latin pastoral şiirlerinin tekrar bulunup taklit edilmesi, Yunan romanslarının yayınlanması bu iki stilin modern edebiyatta tekrar doğmasına neden olur⁵. Jacopo Sannazaro'nun (1455-1530) başyapıtı Arcadia (1504) İtalyan halk diliyle yazılmış ve Avrupa'da Barok edebiyat ve pastoral roman üzerine çok büyük etkisi olmuş bir şiir ve düz yazı karışımıdır. Zengin, süslü, başarılı ve uluslararası bir etkiyi gösterir. Yazar İtalya'ya göçmüş bir İspanyol'un oğludur. Napoli'de doğmuştur ve gençliği Floransa yakınlarındaki San Giuliano'nun güzel vadisinde geçmiştir. Arcadia'sının el yazmaları 1481'den önceye aittir ve 1504'de basılmıştır. Burada mutsuz aşıkların üzüntülerinden kurtulmak için nasıl Arcadia'ya gittiklerini söyler (Vergilius'un Bucolics'indeki Gallus gibi)⁶. Arkadia, İtalya'da Ludovico Aristo (1474-1533) tarafından popüler kılınmıştır⁷.

Sir Philip Sidney'in (1554-1586) "In The Arcadia"sı (1590) şövalyelik değerlerinin yüceltildiğı pastoral bir romandır ve büyük beğeni kazanmıştır. Rönesans İngiltere'sinde Sir Philip Sidney'in kız kardeşine adadığı tamamlanmamış bir kitap olan "The Countess of Pembroke's Arcadia" Yunan toprağı Arkadia'da geçen uzun, kompleks, başarılı bir aşk hikayesi ve şövalye macerasıdır⁸. "The Countess of Pembroke's Arcadia" Arkadia'nın pastoral ve romantik macerasının yeni ölçülerle bir karışımıdır. Fantezinin diğer elemanlarıyla beraber yer alır, böylece bir hikaye yapıldı ki bu modern kurgunun kaynaklarından biridir⁹.

Geç 16. yüzyılda "Arcadia" ve Euphues" gibi manierist ilk roman örnekleri vardı¹⁰. Arkadia'nın ideali gerçek ve aktif olarak bir çok yüzyıl devam etti. Özellikle Barok Dönemde üst sınıfın sosyal yaşantısının tahammül edilmez ve iki yüzlü formu sanat yaratılarında gösterişli ve abartılı yansımalar yaptı. Bu zamanda Arkadia kilise ve sarayın karanlık ağırbaşlılığından saf havaya kaçış anlamına gelir. 17. ve daha sonraki yüzyıllar-

⁴ Hight, 163.

⁵ Hight, 166.

⁶ Hight 167.

⁷ Lawrence Cunningham, John Reich, Culture And Values, A Survey of the Western Humanities, Texas 1994, 338.

⁸ Hight 169.

⁹ Hight, 170.

¹⁰ Leslie A.Fiedler, Love And Death in the American Novel, Criterion Book, New York 1960, 3.

da basitliği, mutluluğu, doğallığı ve gerçekliği idealize etmek için güç olmuştur¹¹.

Bir Sembol/Semboller Toplamı Olarak Arcadia

Arkadia bir çok simgeyi barındıran gerçek/üstü bir coğrafyadır. Pan, Arkadia dağlarının, çobanlarının ve otlaklarının Yunan tanrısıdır. İyi çoban olarak daha sonraları İsa da onunla ilişkilendirilmiştir. Yarı insan yarı keçidir. Keçi şehvet ve ahlaksızlığın sembolü olduğundan bazen şeytan olarak da tanımlanır¹². Pan adını "Panik" kelimesinden alır. Dađlardaki mağaralar, kırlar onun görünümünde somutlaştırılır. Çobanlar, onun günün en sıcak zamanlarında kimse tarafından rahatsız edilmeksizin düzenli olarak şekerleme (uyku) yapmayı sevdiğini, eğer biri uyandırırsa, öfkeli Pan'ın aniden görüneceği ve bu hayalet (ya da bir tür görüntünün) suç işleyen kimseyi bir korku ile saracağına inanırlar. Bu felaket Perslerle yapılan Maraton Savaşında gerçekleşmiş ve bunu hatırlatmak için Yunanlılar Akropolise bir Pan tapınağı inşa etmişlerdir¹³. Pan kelimesi Yunanca'da aynı zamanda "tüm" anlamına gelir. Bu nedenle "tüm" doğayı içeren bir figürdür. Plutarkhos (M.S.46-120) İmparator Tiberius devrinde denizcilerin bir gemiyle Paxos adasından geçerken şunları söyleyen bir ses duyduklarını aktarır: "Epirus'a vardığın zaman, bil ki büyük Pan ölmüş olacak". Bu gerçekleştiği zaman yashı çığlıkların, ağlamaların tüm hayvanlar, kayalar ve ağaçları sardığını görürler. Bu doğa tanrılarına tapınıldığı zamanlarda ölümün ve tabiat düzeninin en basit açıklamasıdır. Bir çok söylence farklı isimlerle aynı öyküyü tekrar eder: Orman dışından bir ses vahşi doğada yaşayan dost canlılara ölümün mesajını getirir. Bu hikaye mevsimleri tanımlayan bir festivaldi;" tanrıların ölümü ve ölümden tekrar diriliği" için söylenir¹⁴. Arkadia kırlıktır. Kırlar ve doğa görünümü, manzara anne ile ilgili bir arketip ve annenin sembollerinden biridir¹⁵. Doğumu, var olmayı anlatır.

Arkadia Yunanistan'da edebi güncelliğini koruyan bir bölgedir. Gerçek barış ve güzelliğin imajını sunar ve buna referans olmak üzere kullanılır¹⁶.

Semboller Sembolü Olarak "Et in Arcadia Ego"¹⁷

Arkadia bir gerçek iken düş, düş iken bir sembol olmuştur. Ve bu sembolün içinden bir başka sembol çıkar: "ET IN ARCADIA EGO". "Et In Arkadia

11 Highet, 176.

12 Myths and Motifs in Literature, edited by David J. Burrows, Frederick R. Lapedes John T. Shawcross, New York 1973, 459.

13 Hans Biedermann, *The Wordsworth Dictionary of Symbolism*, Translated by James Hulbert, New York 1992, 252.

14 Biedermann, 253.

15 Myths and Motifs in Literature, 454, 457.

16 Lawrence Cunningham, John Reich, *Culture And Values, A Survey of the Western Humanities*, Texas 1994, 361.

17 M.C. Howatson, *The Oxford Companion To Classical Literature*, Oxford New York 1997, 48-49. Anlam açısından "Et in Arcadia ego". "Ben (ölüm) bile Arkadia'dayım".

Ego" bir semboller sembolüdür, uzun düşünsel, görsel ve yaşamsal bir yolculuğun semboller dünyasındaki anahtarıdır. Sahip olduğu anlamların yüklenmesi ise yüzyılları almıştır.

Byron'un dönemindeki ve daha önceki insanlar Yunanlılara Roma ve Rönesans gözlüğü ile bakmışlardır. Edebiyatta ve sanatta Yunan-Roma öğretilerinin özümsemişi görülür. Yunan kültürünün topraklarına giden kökler hiçbir zaman kaybolmayan bir zevkle eserler yaratılmasına olanak sağlar¹⁸. Bu etki hiçbir zaman kaybolmamıştır ve insanlar düşündükçe de devam edecektir¹⁹. Shakespeare Latinler kanalıyla Menander'i, Milton Vergil kanalıyla Homeros'u ve Theocritus'u, Bacon Aristotle'yi, Sir Thomas More Plato'yu ve diğerlerini tanımışlardır²⁰. Yunan sanatı özellikle insanın karakter ve davranışlarının tipik formunu tanımlar. Sadece insan bedeninin yapısı ve hareketi değil insan ruhunun aktif ve pasif duyguları da betimlenir. Özel gözlemlerin bolluğu bu sanata evrensel bir tecrübe kazandırmıştır²¹.

Arkadia'nın bir düş ve sembol olmaktan, sembollerin sembolü olmasına giden yol da budur. Bu tema Ortaçağda "Üç Ölü Adam ve Üç Canlı Adam" olarak adlandırılır²². Resim sanatında ise bu tema ilk olarak Barbieri'nin (Guercino olarak bilinir) iki Arkadia çobanını bir mezarın başında gösterdiği resmiyle gündeme gelir²³. Sembollerin sembolü olmasında ise Nicolas Poussin'nin aynı adı taşıyan iki eserinin payı büyüktür. Aynı konuyu işleyen bu eserlerden ilki 1630 civarında yapılmıştır ve bugün Devonshire Koleksiyonundadır²⁴ Bu erken versiyonda konu şiirsel bir karakter taşır. İkinci versiyon Paris'te Louvre Müzesi'ndedir²⁵. Eser Arkadia'ya hafızalardan silinmez bir görünüm bahşeder, bir fikri ve düşü de görünür kılarken klasik geleneğin nasıl ve ne için izlendiğinin de en önemli belgelerinden birini oluşturur²⁶.

17. yüzyıl Fransız resminin en önemli temsilcilerinden biri olan Nicolas Poussin, antik havayı Roma'da benimsemiş ve eski Yunan ressamlarının resimleri üzerine yaptığı araştırmalar ele aldığı konularda antik rölyeflerin anlamlarını tercih etmesine neden olmuştur²⁷. Sanatçı, Cassiano del Pozzo'nun başkanlığını yaptığı küçük bir gruba bağlıdır. Hayatını ve parasını antikite

18 J.C. Stobart, *The Glory That Was Greece*, London 1964, 2,3.

19 Cunningham/ Reich, 59.

20 Stobart, 237.

21 Stobart, 268.

22 Highet, 614.

23 Highet, 614.

24 Cunningham/ Reich, 360, Fig. 13.14.

25 Cunningham/ Reich, 361, Fig. 13.16.

26 B.Rowland, *The Classical Tradition In Western Art*, Harvard University Press 1963.

27 U.Christoffel, *Von Poussin zu Ingres und Delacroix*, Zürich 1945; *The Book Of Art*, Volume 5, French Art From 1350 To 1850, Milan 1966.

çalışmalarına vakfeden Pozzo, aralarında Poussin'in de bulunduğu sanatçılara Roma imparatorluk dönemine ait antik eserlerin tümünün çizimlerini yapmaları işini verir. Bu arkadaşlığı Poussin'in tarih ve mitolojiden etkilenmesini sağlar. Mitolojik konuları veya kutsal kitaptan sahneleri resmettiği tablolarında antik çağın ve Rönesans'ın derslerine sadık kalır²⁸. O, efsanevi kahramanların yaşadığı antik manzarayı keşfetmiştir. Poussin'nin Yunan sanatı ile ilgili görüşlerini kendi kaleminden de öğreniyoruz: Roma'dan yazdığı 24 Kasım 1647 tarihli mektubunda güzel şeylerin mucidi olan antik Yunanlıların kesin "üslup"u icat etmiş olduklarını, kendisinin birçok şeyler yaparken kullandığı "üslup"un gerçek anlamının sistem ya da ölçü olduğundan söz eder, "Antik" eskilerin üslup dediği bir çok şeyin bir arada kompozisyonudur: Dor üslubu, Phryg üslubu, Lydia üslubu, Hypolydia üslubu, Ion üslubu. Resim üzerine görüşlerinde Plato, Aristoteles, Horace, Quintilian, Lamazzo ve Castelvetro'nun eserleri yardımcılarıyla bir doktrin geliştirir. Daha sonra bu konudaki notları biyograficisi Bellori tarafından basılır. Bu eserde antik köken ve örnekleriyle iyi ustaların işleri, resmin tanımı, desen ve rengin kuralları, hareket üzerine fikirleri vardır. Aristotle ve Zeuxis'den örnek vererek Helen imajının mümkün olabilenden daha iyi olan mükemmel güzelliği verdiğini belirtir²⁹.

Ovidius'in Metamorphoses'i Poussin'in başlıca esin kaynağıdır. Çalışma yaşamının başlangıcında Roma rölyeflerindeki frizleri andıran resimler yapar. Poussin, klasik heykelleri tutkulu bir çabayla inceler ve uzak dünyaların görüntüsünü yaratmak için o heykellerden yararlanır. Tüm bu incelemelerinin yoğunlaştığı eseri "Et In Arcadia Ego"dur. Heykel gibi çalışılmış delikanlılar ve genç kızlar bir mezar taşının önünde toplanmıştır. Mezar taşının üzerinde "ET IN ARCADIA EGO" (Ben, yani ölüm, çobanların düşler ülkesi Arcadia'da bile egemenim) yazısı vardır. Klasik gelenek içerisinde ve bu bakış açısıyla değerlendirildiğinde alışılmış olduğu üzere Arkadia bir mutluluk beldesini simgelese de orada ölümün olmadığı söylenemez. Ölümle yaşamın bu karşılaşması, klasik Fransız sanatının en verimli buluşlarından biri sayılır³⁰. Bu buluş kişiliğin ve bazen de insanın ölümsüz ve değişmez hislerinin sembolü olan mezar taşı ile ilişkilendirilmiştir³¹.

İfadenin anlamı "Ben (ölüm) bile Arkadia'dayım" dır. Klasik edebiyatta "Et in Arcadia ego" ifadesine rastlanmazken Ortaçağdaki kullanımıyla ilgili metinler mevcuttur ve Rönesans'ta da izleri vardır³². Bu ifadenin anlamı ve arka planı E.Panofsky tarafından tartışılmıştır³³.

28 DuMont's Bild Lexikon Der Kunst, Köln 1976, 495.

29 R.Goldwater, M.Treves, Artist On Art, From The XIV To The XX Century, New York 1972.

30 E.H.Gombrich, Sanatın Öyküsü, Çev. Bedrettin Cömert, Ankara 1992, 308-309.

31 Myths and Motifs in Literature, 462.

32 Highet, 614.

33 Highet, 614.

Arkadia zamanımızda da sembol olma ve çeşitli yaşayış ve duyuları adlandırma açısından öneminden hiçbir şey kaybetmemiştir. Tom Stoppard 1993'te basılan oyunu "Arcadia" da kendi zamanıyla yüzyıllar öncesi arasında bir bağlantı kurarak gerçeğin ve zamanın doğasını keşfeder. Klasik ve romantik arasındaki yaratılış farklılığının insan yaşamında oluşturduğu yö-rünge vurgulanırken, gerçek ve zaman yani yaşam ve ölüm tartışılır³⁴.

Umberto Eco da, Önceki Günün Adası adlı romanında sembollerin sembolünü bize ait olan bu zaman dilimi için kullanır: "Nasıl olup da Roberto böylesine grotesk bir biçim içinde böylesine ölümle ilgili düşünceler besleyebiliyordu? Zavallı dostun ölü bedeninden kalanlar, o yerdeki yazgısal Et in Arcadia ego'larını herhalde çok başka bir biçimde ortaya koyarlardı"³⁵.

³⁴ Tom Stoppard, Arcadia, Faber and Faber, London/Boston 1993.

³⁵ Umberto Eco, Önceki Günün Adası, Çev. Kemal Atakay, İstanbul 1996, 342